

273 NUMARALI MANİSA ŞER'İYYE SİCİLLİNDEKİ TEREKE KAYITLARINA GÖRE MANİSA'DA SOSYAL
HAYAT (1836-1837)

İlker Mümin ÇAĞLAR

Dr. ,MEB Tarih Öğretmeni, magnisa45@hotmail.com

ÖZET: Şer'iyye Sicilleri Osmanlı tarihi kaynakları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Şer'iyye sicilleri, Osmanlı'da, kadıların tüm davalarda aldıkları kararları ve merkezden gelen emirleri kaydettirdikleri mahkeme kayıtlarıdır. Bu siciller içerisinde yazılmış veya bazen de ayrı olarak tutulabilen tereke defterleri ise Osmanlı sosyo-ekonomik tarihi açısından bize çok değerli veriler sunarlar. Bilhassa Osmanlı-Türk aile yapısı hakkındaki araştırmalarda tereke defterleri özellikle müracaat edilmesi gereken kaynaklar arasındadır. Bu önemine binaen, Manisa'nın 273 Numaralı Şer'iyye Sicili'ndeki tereke kayıtlarına göre sosyal hayatı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Manisa, Şer'iyye Sicilleri, Tereke Defterleri, Osmanlı Devleti, Sosyal Tarih Araştırmaları.

MANİSA'S SOCIAL LIFE (1836-1837) ACCORDING TO THE TEREKE RECORDS OF MANİSA ŞER'İYYE
REGISTRATION NUMBERED 273

ABSTRACT: Şer'iyye registrations (shariah sicilis) have an important place in Ottoman historical sources. Şer'iyye registrations (shariah sicilis) are the courts records in which the kadis in the Ottoman Empire have the decisions of cases and orders coming from the center registered. The tereke registers could be found inside of these sicilles or they could be held as a privately and these records give us critical informations in terms of Ottoman social and economic situation. Especially those registers are crucial sources which must be take into consideration at the research of the Ottoman-Turkish family foundation. For this reason, it was examined that Manisa's social life according to the tereke records of Manisa şer'iyye registration numbered 273.

Key Words: Manisa, Şer'iyye Registrations, The Tereke Registers, Ottoman Emperor, Social History Researches.

1.Giriş

Şer'iyye Sicilleri, anlam olarak, Şer'i mahkemelerin tarih sırasıyla tutulan kayıtlarına verilen addır (Pakalın, 1972: s. 343). Kadıların görevli oldukları, kaza, kasaba ve köylerde mahkemelere yansıyan olayları ve merkezden gelen yazışmaları kaydettikleri veya kadıların verdikleri i'lâm, hüccet ve cezalarla, görevleri gereği tuttıkları çeşitli kayıtları ihtiva eden defterlerdir (Bayındır, 1986: s. 1). Şer'iyye Sicilleri'ne, ayrıca mahkeme defterleri, kadı defterleri ve zabt-ı vekayi sicilleri ismi de verilmektedir (Bayındır, 1986: s. 2). İncelemiş olduğumuz defterin de konusunu oluşturan tereke kayıtları, yine şer'iyye sicilleri içerisinde yer alır. Şer'iyye Sicilleri dâhilindeki terekeler, hüküm şeklinde defterin bir bölümünde geçebileceği gibi, bizim çalışmamıza kaynaklık eden 273 No'lu Manisa Şer'iyye Sicil Defteri'nde olduğu gibi müstakil tereke defterleri şeklinde de bulunabilirler.

Tereke ölünün bıraktığı mal yerinde kullanılan bir tabirdir. Bir terekenin kadıya intikal edebilmesi için ya varislerin talebi ya da devletin mirasçılığı söz konusu olmalıydı. Bunların dışında kadıların miras taksimatına karışması yasaktı (Öztürk, 1995: s. 26). Terekeye, ölünün techiz ve tekfini, borçları, vasiyeti, veresenin hakkı girer (Pakalın, 1972: s. 460). Tereke verileriyle, kişisel servet analizlerine, tereke sahiplerinin medeni hallerine, mirasçılarının olup olmadığına, varsa kimlerden teşekkül ettiğine, menşeleri, meslek, görev ve unvanları gibi kişilerin toplum içerisindeki sosyal mevkiileri hakkındaki bilgilere ulaşabiliriz (Öztürk, 1995: ss. 11-12). Ayrıca Osmanlı aile yapısını içeren haliyle tereke kayıtları, ailenin ekonomik gücünü, eş-çocuk durumunu, mesken şeklini, aile fertlerinin giyim, yeme-içme alışkanlıklarını, eğitim ve meslekî özelliklerini ortaya koymasını bakımından da önem arz etmektedir. Buna ek olarak, vefat eden kişinin mirasçıları arasında varsa eşi, çocukları, anne ve babası, erkek ve kız kardeşleri ve diğer mirasçıları isimleriyle birlikte kaydedilmiştir. Osmanlı toplumunda birden fazla evliliğin oranı, bu tür evlilerin cemiyet içerisinde sosyal statüleri, meslek, görev, unvan ve ekonomik durumları da tereke defterleri ile açıklığa kavuşmaktadır. Bu özellikleriyle Osmanlı aile nüfusunun tespiti için yegâne kaynak özelliğine sahiptirler (Öztürk, 1995: s. 27).

Bu kayıtlar; muayyen tarihî devirlerde ve bölgelerde, esnaf, çiftçi, tüccar ve muhtelif kademedede devlet hizmeti gören sosyal gruplar arasındaki servet dağılımına da mukayese imkânı tanımaktadır. Ayrıca toplumdaki maddi kültürün yapısını, hayat, konfor ve lüksün seviyesini göstermektedir. Her türlü imalathaneler ile ziraî işletmelerin teşkilatı, üretim araçları ve kapasiteleri hakkında da bilgiler sunmaktadır. Bununla birlikte bütün bu servet unsurlarının pek çoğunun bulunduğu yer ve tarihteki piyasa değerinin tespitini sağlayarak, bu sayede piyasadaki cari para cins ve değerleriyle, para tarihi gibi çok önemli konuların aydınlatılmasına da imkân yaratmaktadır (Barkan, 1966: s. 2).

Tereke kayıtları, ölen kişinin isim, unvan ve görevi, babasının adı, oturduğu mahalle, köy veya şehir, vefat ettiği yer ve vefat şekli verilerek başlar. Daha sonra kişinin sahip olduğu konut, bağ, bahçe gibi gayrimenkuller, meslek araç gereçleri, ev eşyaları, hayvan cins ve miktarları, kişinin tarlada veya ambarındaki hububat çeşitleriyle bunların tahminî ya da hâlihazırda fiyatları ayrı ayrı yazılarak devam eder (Barkan, 1966: s. 1). Sonrasında vefat eden kişinin mallarının sayım ve dökümü yapıp, bunların kıymetlerinin belirlenmesiyle, kişinin toplam muhalefât¹ değeri hesaplanır. Ortaya çıkan bu tutar içerisinde, cenaze masrafları, tereke kaydı tutulması için alınan vergiler ve kişinin borçları düşürülerek, mirasçıların her birinin hisseleri oranında alacakları malın nakdî değeri belirtilir (Özcan, 2005: s. 407).

Tereke kayıtları bilhassa yerel tarih araştırmaları bakımından muhteva ettiği verilerle fevkalade değerlidirler. Biz de buna binaen çalışmamızda, 1836-1837 yıllarına ait 273 numaralı Manisa Şer'iyye Sicil Defteri'nde geçen tereke kayıtlarının sunduğu bilgiler üzerinden, Manisa'nın sosyal hayatına dair çıkarımlarda bulunmayı amaçlamaktayız. Bu kapsamda söz konusu dönemde Manisa'nın ev ve mahalle yapısı, demografik durumu, aile hayatı, meslekî teşekkülleri ile kölelik müessesesi hakkında

¹ Muhalefât: Bir kişinin bıraktığı şeyler (Şemseddin Sami, 2004: s. 1310).

değerlendirmeler yapılmış, 19. yüzyılın ilk yarısı dâhilindeki bir zaman kesiti üzerinden Manisa'da gündelik yaşam sunulmaya gayret edilmiştir.

İncelemiş olduğumuz bu defterdeki tereke kayıtlarından, o dönemde Manisa müteselliminin Eyyüb Ağa, devlet hazinesine kalan tereke gelirlerinin hazineye aktırılmasından sorumlu memurun ise “emîn-i beytü'l mal” sıfatıyla Ahmet Efendi olduğunu anlıyoruz.

2. 273 No'lu Manisa Şer'iyye Sicili Defteri

Çalışmamıza kaynaklık eden 273 numaralı Manisa Şer'iyye Sicil Defteri, 18 Cemâzi-yel-âhîr 1252 (30 Eylül 1836) ile 19 Rebi'ül-evvel 1253 (23 Haziran 1837) tarihleri arasında Manisa'da vuku bulan tereke kayıtlarını içermektedir. Bu defterde, maruzlara, i'lâmlara, hüccetlere, emirlere, fermanlara, vekâlet ve kefaletlere ait kayıtlar yoktur. Defterdeki yazılar genellikle kırık divani ile talik olup, yazı düzgün ve okunaklıdır. Fakat bazen sayfa sonlarına denk gelen hükümlerin diğer sayfaya taşmaması için, çok karışık ve okunmasını zorlayacak derecede birbirlerine girerek yazıldıkları da olmuştur. Ayrıca sayfaya sığdırılmayan bazı hükümlerle alakalı bilgiler, ufak notlar halinde defterin arasına ilâştirilmiştir. Defter 96 varak yani 191 sayfadan meydana gelmekte olup, ebatları 41 cm. x 16 cm.dir.

Defterde tereke kayıtlarıyla ilgili 331 adet hüküm bulunup, bunların tamamı Türkçedir. Hükümlerin büyük bir çoğunluğu Müslüman ahaliye aittir. Bunun yanında gayrimüslim ahali ile azad edilmiş köle ve cariyelere dair tereke kayıtları da defterde yer almaktadır. 1830'lu yılların Manisa'sına göre zengin bir örneklem grubu sayılabilecek bu mevcudun sunduğu istatistikî veriler ışığında, dönemin sosyo-ekonomik tahlilini kısmen yapmak mümkündür.

Defterdeki mirasçıların sayısı ve dağılımı şu şekildedir: 89 erkek eşe, 123 kadın eşe, 143 erkek evlada, 153 kız evlada, 25 babaya, 72 anaya, 69 erkek kardeşe, 75 kız kardeşe ve 95 diğer akrabalara miras intikal etmiş olmak üzere toplam 844 kişidir. Ayrıca defterdeki kayıtlara göre, 844 varis ve 331 muris² ile yaklaşık 1175 kişiye ulaşılmaktadır. Bu sayı içerisine, miras taksiminden sonra ortaya çıkan ve defterde ek hüküm ile belirtilen akrabalar dâhil değildir.

Tablo 1: Tereke Kayıtlarının Dağılımı

Murisler	Erkek	Kadın	Toplam
Müslümanlar	172	130	302
Gayrimüslimler	20	9	29
Toplam	192	139	331

Kaynak: 273 Numaralı Manisa Şer'iyye Sicil Defteri

3. Tereke Kayıtlarının İçeriksel Yapısı

İncelemiş olduğumuz tereke kayıtlarına önce “Medîne-i Magnisa'da İvaz Paşa Mahallesi'nde” örneğinde olduğu gibi adres tespitiyle başlanır. Bundan sonra Müslüman erkekler için “sâkin iken”, Müslüman kadınlar için “sâkine iken”, ifadeleriyle ikamet ettikleri mahalle belirtilir. Kayıtlarda Müslüman erkekler ve kadınlarda vefat etme bahsi, “fevt olan”, “vefat eden” ortak ibareleriyle ve ayrıca erkeklerde “müteveffâ olan”, kadınlarda ise “müteveffıye olan” gibi farklı ifadelerle geçmektedir. İstisnasız bütün Müslüman erkek kayıtlarında isimler “Halil bin Abdullah” (M.Ş.S. 273: 55) misalindeki gibi, babalarının isimleri ile birlikte verilir. Bazı kayıtlarda ise kişilerin, “Nâzir Hacı Hasan bin Mehmed” (M.Ş.S. 273: 123) ve “Haffâf Hasan bin Ebu Bekir” (M.Ş.S. 273: 15) örneklerinde olduğu gibi unvanları ve mesleklerinin, isimlerinin önüne eklendiği de görülmektedir. Aynı şekilde Müslüman kadınların da adları babalarının ismiyle beraber yazılır.

Gayrimüslim kayıtlarında ise şekil ve içerik yapısı şu şekildedir: Müslümanlarda olduğu gibi önce vefat edenin ikamet bilgisiyle başlanır. Adres tespiti hem erkek hem de kadınlarda “mütemekkin iken” ibaresiyle verilir. Kadınlarda ayrıca “sakine iken” ifadesinin de kullanıldığına rastlanır. Kişinin vefat etme bahsi erkeklerde genellikle “hâlik olan” tarzında anlatılmakla beraber, bazı kayıtlarda Müslüman erkekler için kullanılan “fevt olan” şeklinde yazıldığı da olmuştur. Gayrimüslim kadınlarda ise bu durum tüm kayıtlarda “hâlike olan” şeklindedir. Sonrasında isim tespitine geçilmektedir. İsim tespiti için durum gayrimüslimler için Müslümanlarınkiyle aynıdır. Sadece erkeklerde “oğlu” için kullanılan “bin” kelimesinin yerine, gayrimüslim erkek kayıtlarında “veled-i”³ kelimesi yer almıştır. Kadınlarda ise Müslümanlarda olduğu biçimiyle, “kızı” anlamına gelen “binti” ve “ibnet-i” sözcükleri kullanılmıştır. Ayrıca isimlerden sonra erkeklerde ve kadınlarda kişinin gayrimüslim olduğunu belirtmek için “zimmî” ifadesi bulunur. Kadınlarda bu hâl için “nasrâniyye”⁴ ibaresinin kullanıldığı da görülmektedir.

Kayıtlarda ölen kişinin isminin verilmesinden sonra mirasın kime ait olduğu belirtilir. Terekelerde, “verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Hatice Hâtûn ibnet-i Hacı Hüseyin” (M.Ş.S. 273: 2) örneğinde olduğu gibi, vefat eden kişi evliyse önce eşinin adı babalarının isimleriyle birlikte yer almaktadır. Eğer vefat eden kişinin eşi birden fazla ise o zaman “zevceteyn-i mehkûhayni” ifadesinden sonra eşlerinin isimlerine yer verilir. İncelemiş olduğumuz defterde birden fazla evlilik içeren sadece altı Müslüman erkeğe ait kayıt mevcuttur. Bundan sonra şayet varsa çocuklarının isimleri ayrı ayrı zikredilmektedir. Murisin birinci dereceden akrabalarının bulunmadığı zamanlarda dedeleri, nineleri, amca veya hala çocuklarının da mirastan pay aldığı görülmektedir. Bu akrabalar da, tereke kayıtlarında yine öz veya üvey olma durumlarına göre detaylı biçimde ifade edilmektedir.

² Muris: Miras bırakan (Devellioğlu, 2004: 685).

³ “Medîne-i Magnisa'da Danişmend Halil Mahallesi'nde mütemekkin iken bundan akdem hâlik olan Uncu Yani veled-i Dimitri zimmînin..” şeklindeki ifade gayrimüslim erkek tereke yazım tarzına bir örnektir (M.Ş.S. 273:130).

⁴ “Medîne-i Magnisa'da İlyas-ı Sağır Mahallesi'nde sâkine iken bundan akdem hâlike olan Meyonala binti Yorgi nasrâniyyenin” ifadesi gayrimüslim kadın tereke yazım tarzına bir örnektir (M.Ş.S. 273:59).

4. Manisa’da Sosyal Hayat

4.1. Manisa’da Gündelik Yaşam

Sosyal hayatın en temel nüvesi olan aile kurumunun Manisa’daki yapısını, onların ikamet ettiği meskenlerin özelliklerinden yola çıkarak daha iyi anlayabiliriz. Ailelerin en temel yaşam alanı durumundaki konutlar, büyüklüğüyle, yeni veya eski olmalarıyla, yapıldığı malzemeler ve içerisinde barındırdığı eşyalar ile sadece ailelerin içtimaî ve iktisadî hususiyetlerini değil, halk kültürüne dair ipuçlarını da bünyesinde barındırmaktadırlar. Neticede insanların zamanlarının çoğunu geçirdiği temel fizikî alan olan evler, yapıları, konumları, şekilleri, hatta boyalarının rengine kadar aslında bu mekânlarda yaşayan insanların sosyal hayatının da bir nevi aynası durumundadırlar.

Osmanlı’da ikamet mekânları olan evlerin üst katına “fevkanî” alt katına da “tahtanî” deniliyordu (Halaç, 2012: s. 1444). Evlerde “selamlık” ve “haremlik” odaları ayrı olarak yapıldığı gibi selamlık evin hemen bitişiğine de inşa edilebiliyordu (Yediöldüz, 2003: s. 187). Mesela, Çengizâde Mahallesi sakinlerinden iken vefat eden, Karagöz-zâde Hacı Ahmed Ağa ibn-i Hacı Halil’in varislerine intikal eden mirasının arasında, aynı mahallede hem harem dairesi hem de selamlık dairesi mevcuttu (M.Ş.S. 273: 70). Bazı evlerde “oda”⁵ adı verilen (M.Ş.S. 273:49), misafirlerin ağırlanması için evin yakınına yapılmış, ayrı bir mekân da bulunmaktaydı. Ayrıca kimi evlerin bahçelerinin de olduğu yine defterdeki kayıtlardan anlaşılmaktadır (M.Ş.S. 273:2). Bu bahçelerin⁶ bünyelerinde meyve ağaçları ve su kuyuları yer alabileceği gibi, hatta bazıları içlerinden küçük derecikler geçecek kadar da büyük olabiliyordu.

Manisa’nın Kula ilçesinde iyi muhafaza edilerek günümüze intikal etmiş olan Kula evleriyle, mevcut tereke verileri ve klasik Osmanlı ev yapısını da model aldığımızda, şöyle bir Manisa evi tasvir edebiliriz. Kayıtlarda menzil⁷ olarak geçen bu evler; dar sokaklar boyunca sıralanmış, geneli kârgir, bir kısmı ise ahşap malzeme kullanılarak yapılmış, iki veya tek katlı, cumbalı ve saçakları süslemeli, yüksek duvarlarla sokaktan ayrılmış genişçe avluya sahip bir yapıdır.⁸ Zemin katında mutfak, kiler, hamam ve ahır gibi mekânlar ile avluda fırın ve tuvalet, evin üst katında ise haremlik ve selamlık odaları mevcuttur (Eyüpgiller, 1999: ss. 50-51). Bu dönem dâhilinde, tereke kayıtlarına göre Manisa evlerinde bulunan ev ve mutfak eşyaları ise şunlardır:

⁵ Günümüzde halen Anadolu’nun bazı yerlerinde “odacılık” geleneği devam etmektedir.

⁶ Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi, “Âmak-ı Hayal” adlı eserinde, 19. yüzyılın sonlarında Manisa’nın Turgutlu Kazası’ndaki evlerin bahçelerini benzer şekilde betimler (Filibeli Ahmed Hilmi, 2011: ss. 18-19).

⁷ Çalıştığımız defterdeki kayıtlarda evler, “menzil der-mahalle-i mezbûre” ifadesindeki şekliyle, menzil olarak adlandırılmaktadır.

⁸ 273 No’lu Şer’iyye Sicili Defteri’nde yer alan tereke kayıtlarında, Manisa evlerinin mimari yapısıyla alakalı bilgilerin azlığından dolayı, aynı dönemdeki Bursa ve Kula evlerinin mimari özelliklerine, Manisa evleri hakkında fikir edinebilmek için bakacak olursak; “Anadolu’daki Türk evleri çoğunlukla iki katlı olmak üzere inşâ edilmiştir. ...Bursa’da hiç bir Türk evinin alt katta penceresi yoktur. Burası bahçe ve tarla alanını ve ev edevâtını (araç ve gereçlerini) muhafazaya mahsustur. ... Türk mimarı, öteden beri inşâ ettiği ön tavan ve döşemesini yaparken hâne sahibinin ihtiyaçlarını nazar-ı dikkate almaya mecburdur. Alt katın açık ahşap duvarları ekseriya her hangi bir ziyetten âridir (dekorasyondan arınmış durumdadır). ...Alt kat kısmen taştan olup harice doru daha ziyade çıkan cephesi mâil (eğimli) istinatlarla alt duvara bağlanmıştır. Dik bir tahta ile alt kattan asıl ikamet edilen kata çıkılır. Burası bir Bursa evinin planı kısmen selamlık yani kabul salonu olmak üzere iki kısma ayrılır. Bu ayırım şarklıların öteden beri pek ciddi itina ettikleri bir şeydir” (Doğan, 2002: ss. 17-18). “Kula evlerinin hepsinde küçük de olsa bir avlu yer alır. Avlu en az üç metre yükseklikte bir duvarla çevrelenmiştir. 18. Yüzyıl ve 19. Yüzyılın ilk yansındaki örneklerde eve giriş, çoğunlukla avludaki çift kanatlı ahşap bir kapı ile sağlanır. ... Kula evleri genellikle iki katlıdır. Zemin katta ahır, kiler, mutfak gibi mekânlar yer alır. Helâ ve bazen fırın, çoğunlukla avlunun bir köşesinde. ...Türk evlerinde çeşitli amaçlara göre düzenlenen odalara rastlanmaz, her oda yemek yeme, yatma, oturma ve benzeri eylemleri karşılar” (Karaarslan, 2010: <http://arsiv.indigodergisi.com/56/hk24.htm>).

Tablo 2: Ev ve Mutfak Eşyaları

Bakraç	Billûr Bardak	Billûr Kadeh	Çorba Tası	Desti
Evânî Bıçak	Güğümlü	İbrik	İskemle	Kahve İbriği
Kâse	Kazan	Kepçe	Küp	Leğen
Lengerî (bakır sahan)	Maşrapa	Tâbe (tava)	Tas	Tava
Tencere	Tepsi	Sahan	Sini	Yumurta Tâbesi
Fincan Zarfı (kılıfı)	Porselen Fincan	Kahve Değirmeni	Pekmez Tâbesi	Tekne (geniş kap)
Nargile	Gülâbdan	Buhurdanlık	Laledan	Şamdan
Fener	İbrik	Sûrahi	Seccâde	Şilte
Ayna	Boğça(bohça)	Çalar Saat	Çar-şeb(çarşaf)	Çekmece
Yasdık	Mînder	Hasır	Harar	Havlu
Heybe	İskemle	Keçe	Kilim	Örtü
Perde	Peşkir	Post	Sandûk	Yorgan
Torba	Şişe	Halı	Döşek	Sehpa
Masa	Mangal	Çanak	Kaput	Battaniye
Mum	Kazgan (kazan)	Sofra	Mak'ad(mînder)	Küfe
Halı	Hurç	Lamba	Dağar (küp)	Kaşık
Sofra Peşkiri	Havan	Akçe Kesesi	Çıkırık	Masa Saati
Şilte Yüzü	Dolap	Tespih	Silecek	Dürbün
Dibek	Duhan Tâbesi	Çubuk (tüttün içmek amaçlı)	İbrik	Nuhas (bakır kap)

Kaynak: 273 Numaralı Manisa Şer'iyye Sicil Defteri

Giyim eşyaları gündelik hayata dair bir veri olarak, toplumun yaşam tarzı ve kültürünün dışı vurmuş yansımalarıdır. Buradan hareketle ve tereke kayıtlarından çıkan veriler cihetiyle, Manisa'da bu dönemde yaşayan kadınların giyim tarzını şu şekilde açıklayabiliriz: Kadınlar genellikle ev içerisinde pamuklu ya da ipekli iç gömlekle, beli bir kuşakla bağlanan şalvar ve üstüne entari giyerlerdi. Sokağa çıkarken ise bunların üzerine bol bir mantoya benzeyen ferace veya maşlah geçirip, baş ile yüzlerini, tülbent ve yaşmakla örterlerdi. 19. yüzyıl Bursa tereke kayıtlarında geçen kadınlara ait giyim eşyalarından, Bursalı kadınların da giyim şeklinin, Manisalı hanımlarla benzerlik içerdiği görülmektedir (Faroqi, 2010: s. 139). Bu haliyle mevcut giyim tarzının, en azından Batı Anadolu için genele şamil bir model olduğunu söyleyebiliriz. Kadınlar sahip oldukları değerli ziynet ve mücevheratın küçük bir kısmını sürekli kullansalar da, çoğunu özel günlere saklardı. Ayrıca bu takılar bir servet birikimi sağlamak için de iyi bir yatırımdı. Erkekler ise daha çok şalvar, gömlek, yelek ve ceket günlük hayatta tercih etmekle beraber, fes, sarık ve cübbede kullanılmaktaydılar. Bu dönemde Manisa'da kullanılan giyim ve tekstil eşyaları ile mücevherat çeşitleri şunlardır:

Tablo 3: Giyim ve Tekstil Eşyaları İle Mücevherat Çeşitleri

Gümüş Simli Ayna	Mahmudiye Altın	Yağlık	Altın-Gümüş Kemer	Elmaslı Altın Kemerdanlık
Uçkur	Bilezik	Altın Yüzük	Abdestlik	Altın Küpe
İnci	Entari	Kadife	Bağlama Çizme	Beledî
Ferace	Boğasi	Cüppe	Çatari	Çuka Fermene
Destar	Don	Gezî	Gömlek	Hamamiye
Hamamlık	Kutnî	Kürk	Lahûraki	Libâde
Maşlah	Mes Pabucu	Mîntân	Peçe	Penbe
Peştamal	Sarık	Sırmalı Nalın	Sivasî	Şal
Şalî	Şalvar	Taraklı	Cüppe	Terlik
Tülbent	Üstüfe	Yağmurluk	Kıvrak	Yaşmak
Yelek	Yemenî	Melbusât	Kundura	Aba
Çevre	Örtü Başlık	Kepenek	Harmani	Örme
Burgu	İhram	Astar	İnci	Elmas Yüzük
Elmas Küpe	Kuşak	Yaldızlı Altın	Cedid Yirmilik	Atik Yirmilik
Fındık Rub'iyye	Atik Rub'iyye	Mısır Rub'iyye	Mahlût Altın	İslambol Altın
Sultan Selim Altını	Ecnas Akçe	Kostantin Altını	Sultan Mustafa Altını	Sultan Hamid Altını
Macar Altın	Altın Avize	Altın Mühür	Zümrüt küpe	Yakut Yüzük
Zümrüt Yüzük	Altın Çiçek	Edirne Altını	Altın Düğme	Altın Saat

Kaynak: 273 Numaralı Manisa Şer'iyye Sicil Defteri

Defterdeki bazı terekelerde geçen mal çeşitliliği ve fazlalığının bir ev ihtiyacının çok üzerinde dağılım içerdiği dikkat çekmektedir. Mevcut durum bize ilk başta, bu eşyalar üzerinden bir servet birikimi yapıldığını düşündürmektedir. Yani bilhassa kumaşlar, porselenler, altın, elmas gibi mücevherat bir zevceyi göstermektedir. Şöyle ki, Manisa'nın İvaz Paşa Mahallesi'nde ikamet etmekteken vefat eden El-Hac Abdülcelil Ağa ibnet-i İbrahim'in tereke kaydı bu durum için güzel bir örnektir (M.Ş.S. 273: 92-93). Bu kişinin terekesinde birçok tüfek ve kılıç kayıtlıdır. Bunların yanında yine mezkûr muhaleffatta

top top kumaşlar, farklı değerli taşlarla işlemeli saatler, çeşitli mücevherat ve çok sayıda mutfak eşyası geçmektedir. Himayesindeki kişilerin çokluğu nedeniyle ve yeri geldiğinde eşraf için hazırlanacak yemeklerde istifade edilmek üzere, bu mutfak eşyalarının ihtiyaç hâsıl olduğunda kullanıldığını düşünebiliriz. Yine elindeki tüfek ve diğer silahların adetçe çok olması, maiyetindeki adamlarının fazlalığı ile açıklanabilir. Neticede bu tür terekelerde geçen kıymetli malların ve ev eşyalarının, daha çok birikim sağlamak amaçlı edinildiğini, birçoğunun ise dolaplarda ve sandıklarda tutulup, gerektiği zaman çıkarılarak faydalandığını söyleyebiliriz.

Şehir mana olarak belirli bir idari mıntıkaya bağlı iskân merkezi ve onun çevresindeki geniş bir ziraat alanından ibaret olan yerleşimlerdir (Baykara, 1992: s. 82). Osmanlı ve diğer Türk-İslam devletlerinin şehirlerinde mahalleler genelde cami, mescid, zaviye, imaret gibi dini ve sosyal kurumların çevresinde gelişmiştir (Ergenç, 1984: ss. 72-73). Bu hususlarla birlikte mahallelerin teşekkülünde, çarşı ve pazar gibi iktisadî etkenleri de göz ardı etmemek gerekir. Zira 16. yüzyılda Manisa'ya bağlı Yengi Nahiyesi'nin bir köyü durumunda olan Turgutlu'nun⁹ gelişmesinde ve büyümesinde bu faktörler etkili olmuştur (Çağlar, 2014: s. 15).

Manisa'da bahsedilen devirde fakir ile zengin beraberce aynı mahallelerde yaşayabilmektedir. Kişilerin ekonomik durumlarına göre mahalleler farklılık arz etmemektedir. Tereke kayıtlarındaki dökümleri de göz önüne aldığımızda, konut ve mesken değerinin yüksekliğini zenginlik göstergesi olarak kabul edebiliriz.¹⁰ Bu durumda mahallelerin gelir düzeylerine göre ayırmadığını görürüz. Nitekim defterdeki kayıtlarda geçen Manisa'nın Gürhâne Mahallesi'nde 8000 kuruş değerinde bir ev ile aynı mahallede 100 kuruş bedele tekabül eden bir evin de bulunması mevcut hususu doğrulamaktadır (M.Ş.S. 273: 95-40). Bu da evlerin, fiziki eskilik-yenilik, iki katlılık-tek katlılık, mimari yapı işçiliğiyle malzeme türü ve odalarının az-çok oluşuyla, bahçelerine dâhil müştemilatının mevcudiyetine göre fiyatlarının değiştiğini gösterir. Bu dönemde Manisa'da bulunan mahalleler şunlardır:

Tablo 4: Tereke Kayıtlarına Göre Manisa Mahalleleri

Sultaniye	Narlıca	Alaybeği	Yarhasanlar	Dere
Gürhâne	Attar Hoca	Hâki Baba	Derviş Ağa	Elhac Yahya
Nişancıpaşa	İbrahim Çelebi	Derviş Ağa	Çaprastlar-ı Kebîr	Tekke
Ebe Kuyusu	Saz	Hacı Yahya	Çaprastlar-ı Sağır	Çarşı
Narlıca	Cami-i Kebîr	İvaz Paşa	Ayniali	Bektaş-ı Sağır
Deveciyan	Dilşikâr	Yaviler	Bölücek-i Atîk	Bektaş-ı Kebîr
Lala Paşa	Kara Yunus	Hüsrev Ağa	Bölücek-i Cedîd	İlyas-ı Sağır
Baba Kuyusu	Göktaşlı	Çengizâde	Sakalar	İlyas-ı Kebîr
İsa Fakih	Serâbâd	Danimend Halil	Ali Ağa	Nasırlı
Saray	Ermeniyan-ı Sufla			

Kaynak: 273 Numaralı Manisa Şer'iyye Sicil Defteri

Gayrimüslimler, için durum Müslümanlardan farklı değildir. Aynı mahallelerde, değişik sosyal ve zenginlik göstergesine sahip gayrimüslimler, Müslüman komşularıyla beraber yaşamaktadırlar. Gayrimüslimler Manisa'nın değişik mahallelerinde müstakil evlerde meskûn oldukları gibi, ayrıca sayıca fazlaca bir kısmı hanlarda ve çiftliklerde ikamet etmektedir. Toplam 29 gayrimüslim tereke sahibi içerisinde 9'u hanlarda, 9'u da çiftliklerde oturmaktadır. Gayrimüslimlerin oranca önemli bir bölümünün hanlarda ve çiftliklerde toplu şekilde yaşıyor olması, bize çalışma konumuza tekabül eden dönem civarında, Manisa'ya yüklüce bir gayrimüslim göçü¹¹ meydana geldiğini düşündürmektedir (Nakracas, 2005: s. 58; Çağlar, 2014: s. 73).

Tereke kayıtlarında kültürel hayata dair pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Bu hususta defterde sadece "Kapı" (M.Ş.S. 273: 42) ve "Sultan Cami-i" (M.Ş.S. 273: 96) medreseleri ile bazı kitap isimleri geçmektedir. Ayrıca miras taksimatı sırasında dört müderris unvanlı kişi görülmektedir. Terekelerde geçen kitaplar ise şunlardır:

⁹ Turgutlu 16. yüzyılda Yengi Nahiyesi'ne bağlı bir köy durumundayken, burada "Pazar" kurulması ve etrafının surlarla çevrilerek emniyetli bir hal alması nedeniyle hızla büyümüştür. Zamanla mahalle sayısı ve nüfusu artarak, Yengi Nahiyesi'nin yerini almıştır. 19.yüzyıla gelindiğinde ise Turgutlu artık bir kaza merkezidir.

¹⁰ Defterde geçen tereke kayıtları incelendiğinde ev değeri yüksek olan muhalefâtların, ev değeri düşük olanlara göre daha fazla ve daha kıymetli eşyalar içerdiği görülmüştür. Yani 19. yüzyılın ilk yarısında Manisa'da, bir nevi günümüzde olduğu gibi pahalı evlere sahip olma bir zenginlik göstergesidir. Bu konuya örnek olarak iki ayrı muhalefâtı kıyaslarsak, "Medîne-i Magnisa'da Gürhâne Mahallesi'nde sâkin iken bundan akdem fevt olan zenci Mustafa bin Abdullah'ın" mahalle-i mezbûrdaki evinin değeri 100 kuruş, terekesinin yekûnu ise 239 kuruştur (M.Ş.S. 273: 6). "Medîne-i Magnisa'da Yaviler Mahallesi ahâlisinden olub târik-i hacc-ı şerîfde fevt olan Hüseyin Kethüda Oğlu el-Hâc Hüseyin bin Ali'nin" mahalle-i mezbûrdaki evinin değeri 1500 kuruş, terekesinin yekûnu ise 20769, 5 kuruştur (M.Ş.S. 273: 23).

¹¹ Bu konudaki iddiamızı destekleyecek şekilde Georgios Nakracas eserinde, 1770 yılındaki Mora isyanının bastırılmasından sonra, Rumların Ege Bölgesi'ne doğru göç ettiğinden bahseder. Ayrıca 1844 yılına ait Turgutlu Temettuat Defterleri'nde de gayrimüslimler için benzer duruma ilişkin veriler göze çarpmaktadır.

Tablo 5: Tereke Kayıtlarında Geçen Kitap İsimleri

Kalemiye Mushaf-ı Şerif	Ahar Kitâb	Adalı İzhâr	Mecmû'atu'l-Letâif	Tıbb-ı Şefâtî
Muhammediye-i Şerif	Perişan Ali Efendi Fetvası	Mültekâ	Cifr Mecmû'ası	Letâif-i Meryem-i Sâk
Küttâb-ı Risaliye	Fellâz-name	Halebî	Firâk-i Zâle	Buhûzec ve Ta'bir-nâme
Kelam-ı Kadim	Kâfiye Mu'rebi	Tarîkat-ı Muhammedî	Miftâhu'l-Esrâr ve Mekânit	Letâifu'l-Ahkâm ve Selsele
En'âm-ı Şerif	Avâmil Mu'rebi	Binâ-i Kazîr	Nusret ve Şemsü'l-Maârif	Fezâilü'l-Nisye ve şemâilü'l-Karsiye
Birgivî Şerhi	Celâlî'l Kulûb	Mecmu'u Kitâb	İnşâ Mecmu'ası ve Reml-i Kitâb	Rûz-nâme ve Letâif-i Lâmiî
Kitab-ı Türkî	İbnü'l veled Kitâb	Sarf Cümlesi	Basma Âmentü Şerhi	Rûz-nâme
Basma Risâle Kitâb	Mehmet Efendi Risalesi	İnşâ ve Tesbîh	Kitâbü'l-bârî' ve Münâkıb	Ahkâm-ı Nücüm ve Tercüme-i Kerim
Şifâ-i Şerif	Bostânü'l Örfiye	Niyân-ı Nâfia	Kibâri Saadet	Mefâtihu'l-Kunûz
Târih-i Altı Parmak	Kitâb-ı Arabiye	Kitâbü'l-Kavâninü'l-Ahkâm	Muhtasar Tıbb	Gülşen-i Esrâr ve istihrâc
Basma Târih-i Zafer	Takvîm-i Rûz-nâme Risâle ve Cedvel-i Setîn	Ümmü'l-Mezâhim Tercümesi ve Kal'a-i Hasret	Menâsik-i Hacc ve Tuhfetü'l-Haramîn Kadimü'l-Edviye	Müneccimü'l-Savb ve Gülşen-i Ebrâr
Divân-ı Zuhûr ve Ta'bir-nâme	Hakikat-i Netâyic	Takvîm-i Enver	Risâle ve Erfime	Ramden-i Kitâb

Kaynak: 273 Numaralı Manisa Şer'iyye Sicil Defteri

4.2. Manisa'da Çok Eşlilik

Sanıldığı gibi tüm Osmanlı toplumunda olduğu gibi Manisa'da da çok eşlilik yaygın değildir. İncelemiştir olduğumuz defterde bu hususla ilgili sadece altı Müslüman erkeğe ait kayıt bulunmaktadır. Defterde geçen bu çok eşli evliliklerden, dördü iki eşli (M.Ş.S. 273: 61-123-158-170), biri üç eşli (M.Ş.S. 273: 186), biri ise dört eşli olarak belirtilmektedir. Yine bu defterde geçen çok eşli evliliklerin iki eşli ve üç eşli olanlarının çocuk sayısına bakıldığında birkaç çocuğu geçmediği görülmektedir. Bu durum ise bize kişinin çok eşliliğe, muhtemelen ilk eşinden çocuk sahibi olamamasından dolayı ikinci ve üçüncü evliliğe yönelme ihtiyacı gösterdiğini düşündürmektedir.

Defterdeki kayıtlarda, dört eşli evliliği olan kişinin 15 çocuğu olduğu görülmektedir. İbrahim Çelebi Mahallesi'nde meskûn iken vefat eden Çakal Osman Bey ibn-i Ali Bey isimli bu Bey'in terekesinin, kaplan postlarından, envai çeşit tüfek ve kılıca kadar, büyük bir mal varlığı içermesi, bu zatın maiyetinde birçok adama sahip ayandan biri olduğunu göstermektedir (M.Ş.S. 273: 175). Bahsi geçen bu kişinin çok eşliliğe yönelmesini mevcut ekonomik ve sosyal gücüyle de açıklayabiliriz. Neticede elimizdeki tereke defterindeki kayıtlara göre Manisa Beyleri arasında çok eşliliğin oranının, yaklaşık % 2 olduğunu söyleyebiliriz. Yine bu deftere göre ortalama olarak bir ailenin 4 veya 5 çocuğu bulunmaktadır.

Tablo 6: 19. Yüzyıl Tereke Kayıtları Verilerinden Şehirlere Göre Eş Sayısı

Şehirler ↓	Toplam Evli Erkek Sayısı	1 Eşle Evli Erkek Sayısı	1 Eşle Evli Erkek Oranı (%)
İstanbul	1242	1147	92,35
Edirne	1516	1407	92,81
Bursa	1092	1041	95,32
Ankara	812	715	88,08
Anadolu (Muhtelif)	883	789	89,35
Şam	133	120	90,32

Kaynak: Özark, 1999: s. 409)

4.3. Manisa'da Kölelik ve Cariyelik

Osmanlı Devleti kölelik sistemini, kendisinden önce kurulan Türk-İslam devletlerindeki bu yapının bir devamı olarak bünyesinde hazır bulmuştu. Lakin İslam devletlerinde de, Batı tarzından farklı bir anlayışta da olsa kölelik müessesesi, İslam dininin belirttiği esaslar çerçevesinde mevcuttu. Bu durum Osmanlı Devleti'nde devşirme sisteminin teşekkülüne imkân sunmuştur. Neticede köleliğin devlet hizmetlerinde hem askerî hem de idarî yapıda kullanıldığını, halk nezdinde de ev işleri, tarım ve sanayi gibi alanlarda Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına kadar devam ettiğini biliyoruz (Erdem, 2004: s. 14).

Manisa'da da köle ve cariyelik müessesesinin olduğunu defterden anlamaktayız. Kayıtlarda köle asıllı erkeklerin isimlerinden önce mutlaka onların azadlı köle olduğunu belirtmek için "zenci", köle asıllı kadınların isminden önce ise "zenciye", ifadesi kullanılmıştır. Bundan sonra, kendi ismi, sonra da "oğlu" anlamına gelen "bin" ya da "ibn-i" kelimeleri ve arkasından "Abdullah" ismi gelmektedir. Yani bütün köle kökenlilerin babalarının ismi Abdullah olarak geçmektedir. Bu da bu kişilerin daha küçük yaşta iken köle edildiği ve dolayısıyla babalarının isimlerinin tam olarak bilinmediğini göstermektedir. Defterdeki tereke sahiplerinin 28'i zenci (erkek köle) ve 15'i zenciye (cariye) asıllıdır. Bazı Müslüman terekelerinde ise cariyeler, Arab, zenciye ve beyaz cariyeye şeklinde geçmektedir. Muhtemelen cariyelere yaş, sıhhati, fizikî yapısına göre fiyat biçilirken, beyaz ve

zenci olmalarına göre de kıymetlerinin değıştikleri görülmektedir. Genel itibariyle beyaz cariyeler Arab ve zenciye tabiriyle ifade edilen cariyelerden daha yüksek değere sahiptirler (Karataş, 2005: ss. 63-64).

Azad edilmiş köle kökenli bir kişinin mirası eşleri ile kendilerini azad eden Efendileri arasında taksim edilmektedir. Buna örnek "Zenci Abdullah bin Abdullahın veraseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Zenciye Fatıma Hâtûn ibnet-i Abdullah ile kendiyü i'tâk eden Hacı Mehmet bin İbrahim'e münhasıra olduğu" şeklinde geçen tereke kayıdır (M.Ş.S. 273: 40). Eğer vefat eden köle asıllı kişinin çocuğu varsa mirasından o da pay alırdı. Aynı Müslüman erkeklerde olduğu gibi, bazı kayıtlarda köle kökenlilerin de miraslarından üçte birini, hayır işleri için vasiyet ettiği görülmektedir. Bu da bize azad edilmiş kölelerin servet ve mal birikimi edinebilip, bunları kendi tasarruflarına göre kullanabildiklerini göstermektedir.

4.4. Manisa'da Meslekî Yapılanma

Toplumda insanlar arasındaki karşılıklı ihtiyaçların giderilmesine yönelik eğilim, üretim düzenini zorunlu kılmış ve bu da mesleklerin teşekkülüne yol açmıştır. Bu haliyle meslek, sosyal yapıda gelişen işbölümü içerisinde fert ve toplum arasındaki önemli etkileşim bağlarından biridir. Mesleğin içtimali hayatta icra ettiği fonksiyona göre kişinin ve ailesinin, cemiyet içerisindeki yeri de belirlenir. Bu statüyle itibarın oluşmasında ferdin meslekî pozisyonu ve gelir seviyesi birinci derecede etkindir. Zaman içerisinde bu durum sosyal tabakalaşmaya da zemin hazırlamaktadır (Eke, 1987: s. 377).

Mevcut terekelerde, Manisa şehir hayatı içerisinde yer alan çok çeşitli meslekî zümrelere ve zanaatlara dair kayıtlar bulunmaktadır. Bu veriler cihetiyle, meslekî materyallere, meslek-kazanç ilişkisine, zanaat erbablarının işkollarına göre izlediği dağılıma, Müslim ve gayrimüslim arasında hem ekonomik hem de meslekî farklılıklara dair bilgiler elde edebiliriz. Bu hususlara ilaveten terekelerde geçen kimi emtiaların menşeleri üzerinden, ticarî ve kültürel etkileşimin yaşandığı coğrafi sahayı da görebiliriz. Bu dönemde defterde yer alan kayıtlara göre, Manisa'da mevcut meslek teşekkülleri şunlardır:

Tablo 7: Tereke Kayıtlarına Göre Meslek Çeşitleri

Abacı	Aşçı	Attar	Bakırcı	Bakkal
Balıkçı	Bardakçı	Berber	Bezzaz	Börekçi
Börkçü	Çakıcı	Çıkrıkçı	Çizmeci	Çoban
Çömlekçi	Çulha	Damgacı	Debbağ	Dellal
Demirci	Duhâncı	Ekmekçi	Enfiyeci	Eskici
Fesci	Gemici	Haffâf	Hallac	Hamamcı
Hancı	Hekim	Helvacı	Heybeci	Hizmetkâr
İbrişimci	İplikçi	Kadayıfçı	Kalaycı	Kalyoncu
Kantaracı	Kapçı	Kasap	Katırcı	Katmerci
Kazancı	Keçeci	Keresteci	Kiremitçi	Kuyumcu
Kuzeci	Limoncu	Meyhaneci	Mısırcı	Muytab
Müftü	Nalbantçı	Pekmezci	Pilavcı	Saatçi
Sabuncu	Sarraı	Semerci	Sisçi	Şerbetçi
Şilteci	Terzi	Turşucu	Tuzcu	Uncu
Yağcı	Yemişçi	Yorgancı	Yüncü	Müneccim

Kaynak: 273 Numaralı Manisa Şer'iyye Sicil Defteri

Kayıtlara göre Manisa'da meslek türü olarak çiftçilik ve hayvancılık oldukça yaygındır. Yine defterdeki verilerden, dönemin Manisa'sında büyük çiftlik sahipleri bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu çiftliklerde birçok farklı tür ve sayıda hayvan ile bunların bakımını üstlenen çalışanların da olduğu görülmektedir (M.Ş.S. 273: 94-122-132-139).

Tereke kayıtları, kişinin mesleğine ve geçim kaynağına göre farklı araç-gereç ve eşyalar içermektedir. Şayet vefat eden kişi toprak işleriyle uğraşan bir çiftçi ise muhalledatında, eğer, dizgin, üzenği, heybe, gem, semer, saban gibi aletlerle, beygir, kısrak, tay, merkeb ve öküz gibi hayvanları görebiliriz (M.Ş.S. 273: 166). Eğer ticaret veya bir zanaatla uğraşan bir kişiye, sahip olduğu dükkân ve işletmelerini, ticari faaliyetlerde bulunduğu iş çevresiyle alakalı borç ve alacaklarını, kurduğu ortaklıklara dair hisselerini yine bu terekelerden çıkarabiliriz. Mesela Bakkal Pavli'ye ait tereke kaydında, Turgutlu ve Ahmetli'de ¼ oranında sabunhane şirketi hissesi ve Manisa'da duhân zirâati şirketi hissesi yer almaktadır. Yine aynı terekede bu kişiye ait Manisa'da Odun Pazarı'nda, Saman Pazarı'nda, Han Kapısı'nda ve Turgutlu ile Ahmetli'de dükkânları olduğu kayıtlıdır (M.Ş.S. 273: 141).

Yine defterdeki borç-alacak kayıtlarına baktığımız zaman Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında ticari ilişkilerin yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Meslek gruplarına kıyasla Müslüman ve gayrimüslimlerin genelde benzer işkollarına mensup oldukları görülür. Müslümanlar tarım sektöründe, gayrimüslimler ise ticarete biraz daha fazla paya sahiptirler. Burada belirtebileceğimiz diğer bir nokta da hekimliğin, mevcut tereke kayıtlarına göre, sadece gayrimüslimlerce ifa edilmesidir (M.Ş.S. 273: 165).

Defterde bu hususta dikkati çeken diğer bir nokta da meslek olarak addedebileceğimiz müneccimlik ile ilgilidir. Müneccim Hacı İbrahim isimli zatın terekesinde (M.Ş.S. 273: 136) geçen kitaplardan bu kişinin astronomi ve yıldızları kullanarak bir ilim icra ettiğini söyleyebiliriz. Zira müneccimler Osmanlı'da sadece rüyaları yorumlayarak, gelecekle ilgili kehanetlerde bulunan alade falcılar değildiler. Takvim hesaplamasından, güneş ve ay tutulmalarına kadar astronomik hesaplar yapabilecek yetide âlim olarak kabul edilen kişilerdir (Ayduz, 1995: s. 178).

5. Sonuç

Tereke kayıtlarına göre Manisa’da, zengin ile fakir, Müslüman ile gayrimüslim yan yana beraber aynı mahallede komşuluk yapmaktadır. Bu nedenle sosyal ve dinî sınıf ayrımına dayalı mahalle teşekküllerine rastlanmamaktadır. Bunun yanında gayrimüslimlerin yaklaşık olarak % 60’ı çiftlik ve hanlarda yaşamaktadır. Gayrimüslimler de Müslümanlar gibi, miras mevzuunda taksimatın icrası için durumu kadıya intikal ettirebiliyorlardı. Bu hususta yine Müslümanlarda olduğu gibi, kadılar tarafından İslam Miras Hukuku kapsamında, gayrimüslimlerde de erkeğe iki, kadına bir hisse düşecek şekilde hüküm veriliyordu.

Defterdeki kayıtlara göre, köle kökenlilerin kendilerine ait mülkleri olabilmekte, evlenip aile kurup, farklı meslekler icra edebilmekte ve miraslarını yakınlarına bırakabilmektedirler. Bu durum tarihsel süreçte, Batı tarzı köle anlayışı ile bizim toplumumuzdaki köle anlayışı arasındaki farklılıkları da sergilemektedir. Kişinin köleye sahip olması o dönem koşullarında daha çok, bir nevi işçi ve memur edinme yoludur.

Tereke kayıtlarından, bazı kimselerin mallarını hayır işleri için vasiyet ettiği görülmektedir. Fakat genel bir kural olarak, vefat eden kişi malının ancak üçte birini hayır işleri için bırakabilirdi. Geri kalan miras, varisler tarafından paylaşılırdı. Taksimat sırasında eğer varsa anne karındaki bebeğe de mirastan pay verilirdi. Bebeğin cinsiyeti belli olmadığı için onun hakkı erkek oranı üzerinden hesaplanırdı.

Defterde geçen mutfak eşyaları, giyim eşyaları, kumaş çeşitleri gibi vefat eden kişinin bıraktığı mallardan, Manisa’nın geniş bir coğrafi çevreyle kültürel ve iktisadî bir etkileşim içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum Manisa’nın, doğudan gelerek, İzmir’e açılan önemli bir ticaret güzergâhı üzerinde bulunmasıyla da açıklanabilir.

Kayıtlara göre Manisa’da tek eşlilik yaygındır. 1’den fazla eşe sahip olan sadece 6 Müslüman erkek bulunmaktadır. Ortalama olarak hane başına 4 ila 5 çocuk düşmektedir. Terekelerdeki miras taksimatına bakıldığında, erkeklerin eşlerine göre daha önce öldüğü görülmektedir. Eşlerine miras bırakanlar arasında erkekler, kadınlardan daha fazladır.

Defterdeki kayıtlara göre Manisa’da çok çeşitli meslekî zümrelere rastlanılmaktadır. Bunlar içerisinde ticaretle ilgili meslekler yüksek gelir getiren işkollarındandır. Ayrıca tarımla uğraşan zengin çiftlik sahipleri de bulunmaktadır. Gayrimüslimlerin daha çok ticaretle, Müslümanların ise ziraatla iştiğal ettikleri görülmektedir.

Küçük ve çok sayıda mahalleden müteşekkil, dar sokaklar içerisinde birbirine bitişik geniş bahçeli ahşap ve kargir evlerde yaşamın sürdüğü, tarım, ticaret ve zanaata dayalı bir hayat tarzının hâkim olduğu Manisa, bu haliyle tipik bir Anadolu taşra kenti özelliği içermektedir. Farklı kesimlere ait insanlardan mürekkep olan şehir zengin bir sosyal hayatı da bünyesinde taşımaktadır.

KAYNAKÇA

273 Numaralı Manisa Şer’iyye Sicil Defteri.

Aydüz, Salim (1995), “Osmanlı Devleti’nde Münecimbaşılık”, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, C.I, İstanbul.

Barkan, Ömer Lütü (1966), Edirne Askerî Kassamı’na Ait Tereke Defterleri (1545-1659), Belgeler, TTK, C.III, S.5-6, Ankara.

Bayındır, Abdülaziz (1986), İslam Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması), İslami İlimleri Araştırma Vakfı, İstanbul.

Baykara, Tuncer (1992), Osmanlılarda Medeniyet Kavramı ve Ondokuzuncu Yüzyıla Dair Araştırmalar, Akademi Kitabevi, İzmir.

Çağlar, İlker Mümin (2014), Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e Turgutlu (1839-1908), Basılmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Devellioğlu, Ferit (2004), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara.

Doğan, İsmail (2002), “Korumacılığın Geleneksel Kent Kültüründen Çıkarılması Gereken Dersler”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, C.35, S.1-2.

Eke, Beglü (1987), “Bir Sosyal Sınıf Belirleyicisi Olarak Meslek Faktörü”, İÜİF Mecmuası, C.XLIII, Prof. Dr Sabri, F. Ülgener’e Armağan Özel Sayısı, İstanbul.

Erdem, Y. Hakan (2004), Osmanlı’da Köleliğin Sonu (1800-1900), Kitap Yayınevi, İstanbul.

Ergenç, Özer (1984), “Osmanlı Şehrindeki “Mahalle”nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine”, Osmanlı Araştırmaları IV, İstanbul.

Eyupgiller, Kemal Kutgün (1999), “19. Yüzyıl Osmanlı Kentinde Etnik Yapı ve Fiziksel Çevre”, Mimarlık, Mimarlar Odası Yayınları, S.287.

Faroqhi, Suraiya (2010), Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Filibeli Ahmed Hilmi (2011), Amak-ı Hayal, KLMN Yayınları, İstanbul.

Halaç, Hicran Hanım (2012), “45 Numaralı Konya Şer’iyye Sicil Defterindeki Menzil Satışları Işığında Yol Ağları ve Kat Sayısına Göre Konut Tipolojisi (1714-1715)”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/3, Summer.

Karaarslan, Hale (2010), Kula Evleri, <http://arsiv.indigodergisi.com/56/hk24.htm> (erişim tarihi: 06.02.2015 - saat: 22:15).

Karataş, Ömer (2005), 242 Numaralı Manisa Şer’iyye Sicil Defteri Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (1223-1224/1808-1809), Celal Bayar Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa.

Nakracas, Georgios (2005), Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005.

Pakalın, M. Zeki (1972), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.III, İstanbul.

Özcan, Tahsin (2005), “Muhallefât”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

Öztürk, Said (1999), “Osmanlı Toplumunda Çok Eşliliğin Yeri”, Türkler Ansiklopedisi, C.4, Ankara.

Öztürk, Said (1995), Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil), OSAV, İstanbul.

Şemseddin Sami (2004), Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yayınları, İstanbul 2004.

Yediyıldız, M. Asım (2003), “XVII. Asır Bursa Evleri (Bursa Şer’iyye Sicillerine Göre)”, T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.12, S.1.